

RPO-698577-VII-720.8.4/12/WS

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii
w Dobrodzieniu**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 15 marca 2012 r., do Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii w Dobrodzieniu (zwanego dalej MOS, Ośrodkiem lub placówką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Karolina Chytła (pedagog resocjalizacyjny), Przemysław Kazimirski, Wojciech Sadownik (prawnicy) oraz ekspert Stanisław Gomółka (psycholog). Wyniki ekspertyzy zostały włączone w treść Raportu.

Krajowy Mechanizm Prewencji sprawdził na miejscu sposób traktowania wychowanków umieszczonych w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

– przeprowadzono rozmowę z Małgorzatą Krzepakowską - dyrektorem Ośrodka, Jolantą Cecotą – kierownikiem internatu oraz personelem placówki;

- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków, w tym: pokoi mieszkalnych, klas lekcyjnych, świetlic, sanitariatów, kuchni i stołówki, ambulatorium oraz sali gimnastycznej;
- przeprowadzono na osobności rozmowy z nieletnimi;
- zapoznano się z następującą dokumentacją: aktami wychowanków, zeszytem dyżurów dziennych, książką zdarzeń nocnych.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali dyrektorowi Ośrodka i kierownikowi internatu w trakcie podsumowania oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałe dokumenty związane z funkcjonowaniem Ośrodka: regulamin szkół zespołu placówek edukacyjnych w Dobrodzieniu, regulamin internatu, statut zespołu placówek edukacyjnych w Dobrodzieniu, książkę apeli roku szkolnego 2011/2012.

2. Charakterystyka ogólna placówki

Wizytowany Ośrodek jest placówką publiczną powołaną Uchwałą Rady Powiatu Oleśnickiego, przeznaczoną dla chłopców w normie intelektualnej oraz z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, z zaburzeniami rozwojowymi, z trudnościami w uczeniu się, zagrożonych niedostosowaniem społecznym i z zaburzeniami psychicznymi. Stanowi część Zespołu Placówek Edukacyjnych w Dobrodzieniu, w skład którego wchodzi również Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy, dalej SOSW, oraz internat. Kształcenie nieletnich przebywających w Zespole Szkół Edukacyjnych prowadzone jest w specjalnej szkole podstawowej oraz gimnazjum specjalnym. Chłopcy skierowani do MOS w czasie wizytacji kontynuowali naukę w 1 i 2 klasie gimnazjum.

Placówka przeznaczona jest dla 30 nieletnich. W dniu wizytacji w Ośrodku ewidencyjnie przebywało 23 chłopców, natomiast faktycznie, z powodu ucieczki jednego wychowanka, 22.

3. Personel

Do pracy w internacie skierowanych było 11 wychowawców, będących jednocześnie nauczycielami. Poza tym Ośrodek zatrudniał 18 nauczycieli przedmiotowych, psychologa (na pół etatu), logopedę, 2 higienistki, 3 pomocników wychowawcy (z czego 2 nocnych) oraz personel odpowiedzialny za obsługę placówki. Kadra bezpośrednio pracująca z młodzieżą, z wyjątkiem pomocników wychowawcy, ukończyła studia z zakresu pedagogiki bądź pedagogiki opiekuńczo – resocjalizacyjnej oraz posiada różne dodatkowe specjalności (m.in. oligofrenopedagogika, socjoterapia, logopedia).

Pracownicy w 2011 r. uczestniczyli m.in. w następujących kursach: diagnoza funkcjonalna dzieci z autyzmem, podstawy pracy z dziećmi z autyzmem, kurs udzielania pierwszej pomocy, „oceniać tak, aby pomagać uczyć”, „jak radzić sobie ze stresem”, „motywowanie uczniów do nauki – metody i techniki wspomagające proces uczenia się”. Poza tym w dalszej części roku planowane są następujące szkolenia: „metody konstruktywnej konfrontacji”, „bezpieczeństwo w pracy z nieletnimi oraz bezpieczeństwo osobiste – fundament wzrostu jakości i efektywności działań wychowawczych i resocjalizacyjnych w SOSW i MOS”.

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom Ośrodka warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje **pkt 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), dalej Reguły ONZ**, stanowiący, iż *personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

W ośrodku funkcjonują 3 grupy wychowawcze, z czego w jednej umieszczonych jest 4 chłopców z MOS wraz z dziećmi z SOSW. W pozostałych grupach przebywa 8 i 10 nieletnich. Dyżur nocny sprawowany jest przez dwie osoby: wychowawcę i opiekuna nocnego.

4. Warunki bytowe

Budynek, w którym mieści się Ośrodek, zapewnia wszelkie warunki do codziennego funkcjonowania. Pomieszczenia, z których korzystają wychowankowie są odnowione, zadbane oraz udekorowane w sposób dostarczający pozytywnych wrażeń wzrokowych.

Do dyspozycji nieletnich przeznaczono 4 sypialnie i świetlice bogato wyposażone, w sposób umożliwiający odpoczynek, naukę i przechowywanie osobistych rzeczy. Pokoje, z których korzystają nieletni, mają odpowiednie oświetlenie, temperaturę oraz wentylację. W ocenie wizytujących pomieszczenia te są na tyle przestronne, aby podopieczni mieli wystarczająco dużo przestrzeni do wykonywania codziennych czynności.

Zastrzeżenia KMP wywołało jednak pomieszczenie izolatki zakaźnej, wykorzystywanej jako pokój przejściowy. Pokój miał tak małą powierzchnię, iż mieściło się w nim jedynie łóżko oraz krzesło. W rezultacie wolna od mebli przestrzeń ograniczona była do znikomej powierzchni. W opinii KMP, ilość wolnej przestrzeni w tym pomieszczeniu wyklucza możliwość wykorzystywania go jako sypialni.

Łazienki wyposażone są w umywalki, prysznice poza tym wychowankowie korzystają z odgradzonych i zamykanych drzwiami toalet. Prysznice przedzielone są ściankami oraz zamontowane są w nich zasłony, umożliwiające kąpiel w warunkach zapewniających intymność. Jednakże gwarancja ta nie jest zapewniona w przypadku stanowisk prysznicowych umiejscowionych w umywalni, oba nie posiadały żadnych przesłon, przez co nie zapewniały niezbędnego poziomu intymności osobom z nich korzystającym. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od dyrektora placówki nieletni mogą korzystać codziennie z prysznica. Jednakże podczas rozmów indywidualnych dzieci podnosiły, że miały możliwość skorzystania z prysznica jedynie 2 lub 3 razy w tygodniu, a w pozostałe dni mogły korzystać z umywalni. W opinii KMP reglamentowanie liczby pryszniców nie służy wytworzeniu wśród nieletnich właściwych nawyków higienicznych i utrzymania przez nich należytego poziomu czystości. W **Regule 65.3 Komitet Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych**

sankcjami lub środkami alternatywnymi (CM/Rec(2008)11), dalej Reguły Komitetu, wskazał, że *odpowiednie pomieszczenia powinny zostać zapewnione, tak aby młodociani mogli w miarę możliwości codziennie brać kąpiel lub prysznic w temperaturze dostosowanej do klimatu.*

W placówce znajduje się kuchnia i stołówka. W pomieszczeniach tych zachowana jest czystość i przestrzegane są zasady higieny.

Monitoring obejmuje teren zewnętrzny oraz korytarze placówki.

Mimo dobrych warunków w jakich przebywają nieletni, należy podkreślić, iż placówka nie jest przystosowana do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Specyfika Ośrodka daje podstawy do uznania, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki. W związku z tym Mechanizm zaleca dostosowanie placówki do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się.

Należy wskazać, iż wychowankowie, z którymi przeprowadzono rozmowy indywidualne, bardzo dobrze ocenili warunki bytowe oraz higieniczne, jednakże niektórzy podali, iż zdarza się, że z uwagi na brak drugiego śniadania, są głodni (więcej na ten temat w pkt 6).

5. Traktowanie

W rozmowach indywidualnych wychowankowie byli w stanie wskazać osoby, które lubili. Większość nieletnich potrafiła wskazać osobę wśród personelu, do której ma zaufanie i może się do niej zwrócić w sytuacji wystąpienia jakiegoś problemu.

Oprócz ww. pozytywnych sygnałów na temat wychowawców Mechanizm odebrał niepokojące zgłoszenia odnośnie stosowania wobec wychowanków przemocy fizycznej. Dwóch nieletnich przedstawiło wizytującym sytuację, kiedy zostali uderzeni przez wychowawców - jeden w kark, a drugi kluczami. Podczas podsumowania dyrektor i kierownik internatu przyznały, że taka sytuacja mogła mieć miejsce. Żaden z wychowanków nie chciał złożyć oficjalnej skargi pracownikowi KMP. Mechanizm przypomina, iż poddawanie nieletnich przemocy

fizycznej stanowi nieludzkie traktowanie i jest niedopuszczalne. Zgodnie z **Regułą 95.2. Komitetu** : *Kary zbiorowe, kary cielesne, karanie poprzez umieszczenie w ciemnej celi i wszelkie inne formy nieludzkiego i upokarzającego karania są zabronione.* Ponadto, na podstawie **art. 37 ust. a Konwencji o Prawach Dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.** *Państwa-Strony zapewnią, aby żadne dziecko nie podlegało torturowaniu bądź okrutnemu, nieludzkiemu czy poniżającemu traktowaniu albo karaniu.*

W wyniku analizy książki dyżurów dziennych KMP ustalił, że personel placówki posiłkował się pomocą podopiecznych w sytuacjach nieposłuszeństwa innego nieletniego (nieletni odmówił zejścia do szkoły i według zapisu wychowawca zwrócił się o pomoc do pozostałych chłopców). Powyższe zachowanie jest w opinii KMP nieakceptowalne, gdyż powoduje powstanie sytuacji w których nieletni uzyskują przyzwolenie ze strony pracowników Ośrodka na stosowanie nacisków bądź przemocy fizycznej w stosunku do innych wychowanków.

Z informacji uzyskanej od dyrektora Ośrodka i analizy dokumentacji wynika, że w 2010 r. miały miejsce dwa wypadki nadzwyczajne: znęcanie się nad nieletnim przez wychowanków oraz 1 ucieczka zbiorowa (5 wychowanków). W 2011 r. natomiast 2 ucieczki zbiorowe (5 i 4 wychowanków).

W stosunku do nieletnich w analizowanym okresie nie stosowano środków przymusu bezpośredniego.

W placówce chłopcy poddawani są kontroli osobistej w obecności wychowawczynie i dyrektora. Przepisy u.p.n. oraz rozporządzeń dotyczących młodzieżowych ośrodków socjoterapii nie przewidują regulacji uprawniających wychowawców do dokonywania kontroli/przeszukań osobistych. W związku z brakiem odpowiednich uregulowań w prawie krajowym, Ośrodek powinien przygotować oddzielną procedurę, dotyczącą jedynie kwestii samych przeszukań. W procedurze tej, należy wskazać, że czynności te wykonywane są przez osobę tej samej płci, co osoba poddawana kontroli osobistej. W **Regule 89.1 Komitetu**, podkreślono, że *konieczne są szczegółowe procedury dotyczące przeszukiwania młodocianych, personelu, odwiedzających oraz lokali. Sytuacje, w których takie przeszukania są niezbędne oraz ich charakter powinny być określone przez*

prawo krajowe. Ponadto, w Regule 89.2 Komitet podniósł, że przeszukania powinny respektować godność młodocianych oraz w najwyższym możliwym stopniu – ich prywatność. Młodociani mają być przeszukiwani przez personel tej samej płci. Z uwagi na wrażliwość materii jaką są przeszukania, Krajowy Mechanizm Prewencji będzie postulował podjęcie prac legislacyjnych w tym zakresie.

6. Dyscyplinowanie

Katalog kar i nagród obowiązujących w Ośrodku zawarty został w statucie Zespołu Placówek Edukacyjnych w Dobrodzieniu, regulaminie Szkół Zespołu Placówek Edukacyjnych w Dobrodzieniu oraz w regulaminie internatu. Zgodnie z treścią statutu Zespołu Placówek Edukacyjnych w Dobrodzieniu, kary przyznaje dyrektor Zespołu po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, na wniosek wychowawcy klasy, samorządu uczniowskiego, samorządu wychowanków, rady rodziców. Natomiast pisemne odwołania od tych decyzji wychowanek (jeśli jest pełnoletni) lub jego rodzice bądź opiekunowie prawni kierują w terminie 7 dni do dyrektora zespołu.

Wątpliwości wizytujących wzbudziło zawarcie w katalogu kar statutu Zespołu Placówek Edukacyjnych w Dobrodzieniu środka polegającego na złożeniu wniosku o przeniesienie nieletniego do innego ośrodka. W § 7 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym (Dz. U. z 2011 r. nr 296 poz. 1755), wskazano, że przeniesienie nieletniego do innego ośrodka może nastąpić w szczególnie uzasadnionych przypadkach mających znaczenie dla skuteczności procesu resocjalizacyjnego lub terapeutycznego, na podstawie oceny zasadności dalszego pobytu nieletniego w ośrodku dokonywanej przez zespół, którego zadaniem jest planowanie i koordynowanie udzielania w ośrodku pomocy psychologiczno-pedagogicznej. KMP stoi na stanowisku, iż stosowanie instytucji przeniesienia jako środka dyscyplinarnego jest niewłaściwe. Zgodnie z **Regułą 97 Komitetu** *młodociani nie mogą być przenoszeni w ramach ośrodka*

dyscyplinarnego. Krajowy Mechanizm Prewencji uważa zatem, że przeniesienie do innego ośrodka nie powinno być wskazane w katalogu środków dyscyplinarnych.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziła kara dodatkowego dyżuru gospodarczego. W świetle przepisu art. 6 pkt 2 upn, to sąd rodzinny może zobowiązać nieletniego do wykonywania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej. Co więcej zgodnie z **Regułą 67 ONZ** *praca nie może stanowić kary dyscyplinarnej*. W opinii KMP taka kara jest niedopuszczalna, gdyż może prowadzić w praktyce do pejoratywnego postrzegania przez wychowanka pracy, a to zaś - skutecznie zniechęcić do poszukiwania w przyszłości zatrudnienia. Mechanizm wyjaśnia, iż nie ma zastrzeżeń do wykonywania przez nieletnich dodatkowej pracy na rzecz Ośrodka w sytuacji, gdy wychowanek chce zdobyć dodatnie punkty (lub zniwelować punkty ujemne), jeśli sam zgłasza się do wykonywania takiej pracy. Ponadto, zdaniem Mechanizmu w sytuacjach takich jak zaśmiecanie, niezmiękanie obuwia, nie pozostawianie po sobie porządku, również dopuszczalne jest zastosowanie środka wychowawczego w postaci pracy porządkowej, gdyż uczy to poszanowania pracy innych osób oraz przestrzegania obowiązku dbania o czystość i porządek.

Jako niedopuszczalne KMP uważa zamieszczenie w regulaminie internatu kary zawieszenia w niektórych prawach wychowanka. Przede wszystkim Mechanizm stoi na stanowisku, iż ograniczeniom mogą podlegać tylko przywileje wychowanka, nie prawa. Dodatkowo biorąc pod uwagę listę praw wychowanków umieszczonych w regulaminie internatu należy podkreślić, iż ograniczenie większości z nich będzie stanowiło przejaw nieludzkiego i poniżającego traktowania.

Także jako niedopuszczalne KMP uznaje stosowanie sankcji dyscyplinarnej w postaci zakazu rozmów telefonicznych (w takiej sytuacji wychowawca informuje rodzica lub opiekuna o tym fakcie, w momencie gdy rodzic lub opiekun dzwoni do placówki). W opinii Mechanizmu zadaniem placówki powinno być pogłębianie więzi rodzinnych (przy braku przeciwwskazań wychowawczych bądź prawnych) a nie ograniczanie w przypadku przewinień dyscyplinarnych. Zgodnie z **Regułą 95.6 Komitetu** *przewinienie nie obejmuje ograniczenia kontaktów z*

rodziną lub wizyt, chyba że przewinienie to jest związane z takimi kontaktami lub wizytami.

Kolejną sankcją budzącą niepokój wizytujących było ograniczenie pomocy materialnej w zakresie odzieży. W odniesieniu do nieletniego, którego odzież własna nie nadaje się do użytku zastosowanie tej sankcji będzie miało charakter poniżający. W opinii KMP taka sytuacja nie może mieć miejsca.

Natomiast kara w postaci pozbawienia nieletnich deserów, gdy stanowią one integralną część posiłków, będzie skutkowało obniżeniem kaloryczności posiłku i tym samym ograniczeniem prawa nieletniego do wyżywienia odpowiedniego do jego wieku. Co więcej z punktu widzenia nauk pedagogicznych kara w postaci zakazu jedzenia jest nieskuteczna i nie powinna być stosowana, bo w sytuacji dzieci mało jedzących może to pogłębić zniechęcenie do jedzenia. W takim wypadku, w opinii KMP, taka kara nie może być stosowana.

Ponadto, usunięcia wymaga kara odizolowania wychowanka. KMP nie wyklucza odseparowania nieletniego od rówieśników, jednakże dotyczy to sytuacji zachowań zagrażających życiu i zdrowiu nieletniego bądź innych osób, lub z uwagi na dobro toczącego się postępowania. Co więcej odseparowany nieletni musi być pod opieką wychowawcy. W **Regule 91.4 Komitet** zaznaczył, że *odizolowanie dla uspokojenia w osobnej celi jako środek tymczasowego ograniczenia swobody może być stosowane jedynie w drodze wyjątku i tylko na kilka godzin i w żadnym przypadku nie może przekraczać dwudziestu czterech godzin.*

Podczas prowadzonych rozmów Krajowy Mechanizm Prewencji odnotował także informacje, które mogą świadczyć o tym, że w placówce stosowane są inne pozaregulaminowe kary, takie jak: odpowiedzialność zbiorowa (m.in. za szkody wyrządzone w placówce przez jednego chłopca zaprzestano wydawania drugich śniadań, za głośne zachowywanie się jednego wychowanka wszyscy nieletni z tej samej sypialni zostali ukarani), stanie na korytarzu, przepisywanie książek. Mechanizm odebrał także sygnały o stosowaniu kilku kar za jedno przewinienie. Krajowy Mechanizm Prewencji uznaje, że stosowanie odpowiedzialności zbiorowej i kary stania na korytarzu nie jest właściwą formą oddziaływania dyscyplinującego. To samo tyczy się karania kilkoma karami za jedno

przewinienie. Należy zaznaczyć, iż **Reguły ONZ określają: (...) Sankcje zbiorowe mają być zakazane (Reguła 67). Dyscyplinarne karanie nieletniego powinno być dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów (Reguła 70).**

Wyjaśnienia ze strony dyrektora Ośrodka wymaga stosowanie kary czasowego zawieszenia prawa wychowanka do udziału w zajęciach pozalekcyjnych i pozaszkolnych.

Zdaniem KMP, zawarte w statucie regulacje dyscyplinarne powinny być skonstruowane w taki sposób aby wyraźnie wskazywać przekroczenia za które grozi sankcja dyscyplinarna, jasno określać przewidzianą karę i czas jej trwania, osoby odpowiedzialne za jej wymierzenie a także tryb odwoławczy. Zgodnie z **Regułami ONZ, przepisy wydawane przez właściwą władzę administracyjną z uwzględnieniem podstawowych cech, potrzeb i praw nieletniego, powinny określać:**

- (a) zachowania stanowiące przekroczenia dyscyplinarne;
- (b) rodzaj i czas trwania wymierzonych kar dyscyplinarnych;
- (c) władzę właściwą do wymierzania kar;
- (d) władzę właściwą do rozpoznania odwołań (**Reguła 68**).

7. Prawo do informacji

Regulacje dotyczące funkcjonowania w placówce zawarte są w statucie Zespołu Placówek Edukacyjnych w Dobrodzieniu, regulaminie Szkół Zespołu Placówek Edukacyjnych w Dobrodzieniu oraz w regulaminie internatu.

Krajowy Mechanizm Prewencji zwraca uwagę, na konieczność poszerzenia katalogu praw wychowanków internatu o wskazane w § 17 pkt 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. Nr 109, poz. 631) zajęcia sportowe, turystyczne, rekreacyjne, w tym w zajęcia organizowane na świeżym powietrzu w wymiarze co najmniej dwóch godzin dziennie, o ile pozwalają na to warunki atmosferyczne. Krajowy Mechanizm Prewencji zaznacza, iż w świetle

Reguły 81 Komitetu *wszyscy nieletni pozbawieni wolności powinni mieć możliwość regularnego ćwiczenia przez co najmniej dwie godziny dziennie, z czego godzinę na powietrzu, jeżeli pozwala na to pogoda.* Podobnie **Reguła 47 ONZ** stanowi, że *każdy nieletni powinien mieć prawo do odpowiedniej ilości czasu na codzienne, swobodne ćwiczenia na wolnym powietrzu, jeśli pozwala na to pogoda, w porze zwykle przeznaczanej na gry sportowe i wychowanie fizyczne. Na zajęcia powinno się przeznaczyć odpowiednią przestrzeń, boiska i wyposażenia.*

Ponadto, Krajowy Mechanizm Prewencji uważa, że każdemu nieletniemu pozbawionemu wolności należy umożliwić stały dostęp do adresów instytucji, do których mogą się zwrócić w sytuacji, gdy ich prawa nie są przestrzegane. Adresy instytucji powinny znajdować się w ogólnodostępnym i widocznym dla nieletnich miejscu, tak by wgląd do nich nie był uzależniony od decyzji personelu lub innych czynników. W związku z czym KMP zaleca umieszczenie w widocznym miejscu adresów instytucji stojących na straży praw człowieka m.in. Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Nieletni mogą być odwiedzani poza godzinami zajęć szkolnych. Do odwiedzin uprawnieni są rodzice, opiekunowie prawni a także osoby im towarzyszące (pkt 13 regulaminu internatu). Jednakże z informacji uzyskanych w trakcie rozmów z nieletnimi, wynika, że jako gości mogą przyjmować tylko członków rodziny. Natomiast na podstawie art. 66 § 4 i § 5 upn, Dyrektor zakładu, placówki lub schroniska, może ograniczyć lub zakazać kontaktów nieletniego z osobami spoza zakładu, placówki wyłącznie w przypadku, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub procesu resocjalizacji nieletniego. W takim wypadku dyrektor zakładu, placówki lub schroniska dla nieletnich niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora. W związku z powyższym KMP zaleca dostosowanie praktyki do ww. przepisu.

Nieletni mogą być urlopowani, warunkiem jest uzyskanie zgody sądu rodzinnego.

Rodzice mogą kontaktować się telefonicznie z dziećmi codziennie w godzinach od 19.00 do 21.30. Korespondencja i paczki przychodzące są kontrolowane pod względem zawartości przy nieletnim.

Podczas rozmów jeden wychowanek zgłosił, iż w godzinach w których rodzice mogą dzwonić, telefon w Ośrodku jest zajęty lub nie ma w pobliżu osoby, która mogłaby go odebrać. Pozostali nie zgłaszali zastrzeżeń dotyczących możliwości utrzymywania kontaktów ze światem zewnętrznym.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Opiekę medyczną wychowankom Ośrodka zapewniają zatrudnione w placówce 2 higienistki, dostępne codziennie do godziny 16.00. Gabinet lekarski, w którym przyjmowani są wychowankowie MOS, wyposażony jest w podstawowe sprzęty (m.in. leżankę, biurko, krzesła, wagę, zamykaną na klucz szafkę na leki i umywalkę). Zgodnie z przekazanymi przez Dyrektora informacjami, w zakresie specjalistycznych świadczeń lekarskich, placówka korzysta z ośrodka zdrowia w Dobrodzieniu, tam wystawiane są właściwe skierowania do lekarzy specjalistów. Natomiast w drugiej placówce w Dobrodzieniu, z której korzystają nieletni, znajduje się ośrodek stomatologiczny.

Z informacji uzyskanych od Dyrektora MOS wynika, że nieletni nie są poddawani badaniom profilaktycznym. Na potrzebę zapewnienia wychowankom badań profilaktycznych wskazują m.in. **Reguły Komitetu:**

Reguła 71.: *„Młodociani powinni otrzymywać profilaktyczną opiekę medyczną i edukację w zakresie zdrowia”.*

Reguła 75.: *„Opieka zdrowotna w instytucjach dla nieletnich nie powinna ograniczać się do leczenia chorych pacjentów, ale powinna być rozszerzona na medycynę społeczną i profilaktykę oraz nadzorowanie żywienia”.*

Istotną rolę badań profilaktycznych i edukacji zdrowotnej w placówkach dla nieletnich podkreśla także **Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu**

(CPT) w **Dziewiątym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (99) 12]**. KMP stoi na stanowisku, że zapewnienie prawidłowej opieki medycznej należy do obowiązków placówki.

Nieletni, z którymi przeprowadzono rozmowy, nie zgłaszali zastrzeżeń w odniesieniu do opieki zdrowotnej.

Natomiast, podczas podsumowania dyrektor placówki podniosła, iż celowym było by pozyskanie środków finansowych na zatrudnienie pielęgniarki.

10. Oddziaływania psychologiczne

W placówce zatrudniony jest pedagog ze specjalnością resocjalizacja (na pełny etat) oraz psycholog w niepełnym wymiarze czasu pracy – 10 godz. tygodniowo. Psycholog ma też godziny dodatkowe, wynikające z Karty Nauczyciela, w tym czasie prowadzi typowe zajęcia plastyczne, gdyż jest absolwentką Liceum Plastycznego. W opinii KMP z powodu niewielkiego stażu pracy należałoby wspomóc rozwój zawodowy psychologa np. poprzez udział w bezpłatnych szkoleniach organizowanych przez Ośrodek Rozwoju Edukacji – Wydział Resocjalizacji i Socjoterapii.

Ośrodek nie ma na stałe zatrudnionego lekarza psychiatry. W razie potrzeby wychowankowie są dowożeni do Poradni Zdrowia Psychicznego w Częstochowie.

Praca psychologiczna rozpoczyna się od momentu przybycia wychowanka do placówki. Rozmowa wstępna, rozmowa z opiekunem (może to być rodzic lub inny opiekun prawny) oraz analiza dokumentacji pozwala ustalić wstępną diagnozę i sposób postępowania. Następnie zespół terapeutyczny tworzy Indywidualny Program Resocjalizacyjny, który jest podstawą do dalszej pracy i oceny postępów wychowanka. Podstawową formą oddziaływań psychologicznych jest rozmowa indywidualna. Następuje z inicjatywy wychowanka lub psychologa. Każda rozmowa jest dokumentowana w Karcie Rozmowy Indywidualnej – Terapeutycznej z Uczniem/Wychowankiem. Wysoko należy ocenić zajęcia prowadzone technikami projekcyjnymi np. psychorysunek.

Zarówno dobór tematów jak i poziom interpretacji psychologicznej prac uczestników dostarczają istotnych informacji diagnostycznych. W sytuacjach

konfliktowych psycholog prowadzi mediacje i inne formy działania w celu rozładowania i rozwiązania zaistniałego konfliktu, pokazując przy tym społecznie akceptowalne i skuteczne sposoby asertywnego radzenia sobie z gniewem i agresją. Psycholog organizuje też zajęcia grupowe dla chłopców. Podstawowym warunkiem uczestnictwa jest zgoda wychowanka. Zajęcia te nie mają charakteru planowej psychoterapii grupowej; ich celem jest rozwój ważnych umiejętności wpływających na funkcjonowanie społeczne wychowanka. W opinii KMP przyjmując do placówki dziecko należałoby objąć oddziaływaniami również rodzinę, gdyż to rodzice mają największy wpływ na kształtowanie postaw i zachowań własnych dzieci. Jeśli tylko jest to możliwe należałoby prowadzić: terapię rodzin, grupy wsparcia dla rodziców, pedagogizację w ramach zebrań, konsultacje psychologiczne i pedagogiczne. Należałoby także rozbudować system zajęć grupowych (psychoterapii grupowej) wspomagający rozwój społeczny wychowanków.

Biorąc pod uwagę dokonane ustalenia należy uznać, iż wskazane byłoby zatrudnienie psychologa na pełnym etacie.

11. Oddziaływania kulturalno – oświatowe

W Ośrodku do dyspozycji wychowanków pozostaje sala gimnastyczna, siłownia oraz duży teren wokół placówki. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od dyrektora Ośrodka dzieci mogą, przy odpowiednich warunkach pogodowych, wychodzić na zewnątrz nawet codziennie. Jednakże jeden nieletni wskazał, iż zdarzały się sytuacje kiedy przez tydzień nie mógł wychodzić na teren wokół placówki.

Dla przebywających w MOS nieletnich, poza zajęciami szkolnymi, organizowane są zajęcia wychowawczo-opiekuńcze, kulturalno-oświatowe i sportowo-rekreacyjne. Dwa razy w tygodniu nieletni korzystają ze znajdujących się w pobliżu placówki boiska „Orlik” oraz basenu.

Jak wynika z wypowiedzi Dyrektora Ośrodka, wychowankowie mają możliwość wyboru zajęć dodatkowych (plastyczne, sportowe, czytelnicze), w tym także w ramach funkcjonujących przy Ośrodku: drużyny Harcerskiej Zaczarowani,

Klubu Kubusia Puchatka, Dobrego Filmu i Nordic Walking. Obecnie realizowany jest również kurs gry na bębnach afrykańskich.

W Ośrodku w drugiej połowie 2011 r. odbyły się ponadto, m.in. spotkanie z wolontariuszką pracującą w Afryce, koncerty lokalnych chórów oraz mecz piłki nożnej wychowanków MOS z kadrami juniorów klubu sportowego w Dobrodzieniu.

12. Prawo do edukacji

Wychowankowie MOS obowiązek szkolny realizują w działającym przy Ośrodku Publicznym Gimnazjum Specjalnym. Nieletni, z którymi rozmawiano w większości pozytywnie oceniali pracę nauczycieli wskazując, iż mogą liczyć na ich pomoc przy odrabianiu lekcji i nadrabianiu zaległości.

Klasy, w których prowadzone są zajęcia szkolne, urządzone estetycznie i wyposażono odpowiednio w sprzęt dydaktyczny. Do dyspozycji nieletnich jest także biblioteka, w ramach której znajdują się nie tylko lektury szkolne ale także wydawnictwa popularno-naukowe i literatura rozrywkowa. Podręczniki szkolne chłopcy otrzymują z biblioteki.

W placówce prowadzone są także zajęcia z zakresu indywidualnej pomocy, dla wychowanków mających trudności w nauce.

13. Prawo do praktyk religijnych

W rozmowach wychowankowie wskazywali, że ich prawa do praktyk religijnych są respektowane. W Ośrodku nie jest także stosowany przymus udziału w nabożeństwach. Jeden wychowanek wskazał, że nie ma możliwości uczestnictwa we mszy w przypadku kiedy taką chęć wyrazi tylko jeden chłopiec z grupy.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

1. Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii w Dobrodzieniu:

- 1.1 wyeliminowanie przypadków stosowania przemocy przez wychowawców;
- 1.2 zaprzestanie korzystania z pomocy wychowanków w sytuacjach egzekwowania realizacji obowiązków przez innych nieletnich;
- 1.3 zmianę katalogu kar zgodnie z uwagami zawartymi w pkt 6;
- 1.4 uzupełnienie wykazu praw wychowanków internatu o prawo nieletnich do codziennych zajęć na świeżym powietrzu;
- 1.5 określenie jasnych kryteriów umożliwienia odwiedzin przez osoby niespokrewnione z wychowankami;
- 1.6 rozszerzenie działań prowadzonych w placówce na rodziny wychowanków;
- 1.7 rozbudowanie systemu zajęć grupowych (psychoterapii grupowej);
- 1.8 umożliwienie psychologowi odbycia wskazanych w pkt 10 szkoleń;
- 1.9 zorganizowanie szkoleń dla pracowników Ośrodka z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
- 1.10 zorganizowanie zajęć dla wychowanków na temat działalności instytucji, do których nieletni mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, tj. Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych.

2. Starostwu Powiatowemu w Oleśnie:

- 2.1 zapewnienie placówce środków na zatrudnienie psychologa na cały etat oraz pielęgniarki;
- 2.2 zapewnienie środków na dostosowanie budynku MOS do potrzeb osoby niepełnosprawnej.

Opracował: Wojciech Sadownik

Za zespół podpisuje: Przemysław Kazimirski